

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • ראש השנה תשפ"ד

משא רבינו ראש הישיבה שליט"א

קודם אמירת הסליחות בביהמ"ד אהל אברהם – ארחות תורה בשכונת גרין פארק מודיעין עילית
מוצש"ק נצבים וילך תשפ"ג

נמצאים כבר כמה ימים לפני ראש השנה, כל אחד בודאי מתעורר... חושבים על עצות איך לזכות בדין.

ובעצם "ראש השנה" זה יום דין כשלעצמו, היום הרת עולם, היום יעמיד ב"משפט", ויש גם עשרת ימי תשובה, זמן של "תשובה", זאת אומרת שהקב"ה קבע את הזמן של תשובה עם היום הדין, הגם שזה לא היה חייב להיות ביחד שני הדברים, יש יום דין, אדם מגיע למשפט, ויש זמן של תשובה, הקב"ה קבע את "יום הדין ביחד עם ימי התשובה", וזה מחסדו של הקב"ה שעשה כדי שיוכלו לזכות בדין.

הרי לא שייך לזכות בדין בלי תשובה, בלי הרחורי תשובה... וזה הזמן של "תשובה", זמן של קראוהו בהיותו קרוב, זמן שמסוגל לתשובה, כמו שכתוב ברמב"ם, ממילא זה גם מסוגל "לזכות בדין".

הבאנו כמה פעמים את הר"ן בראש השנה, אמנם הוא אומר על נקודה אחרת, אבל זה בעצם אותו מהלך.

יש מחלוקת מתי נברא העולם אם בניסן או בתשרי, שואל הר"ן אם העולם נברא בניסן, למה ראש השנה בתשרי, היה צריך להיות ניסן. אומר הר"ן הזמן הזה של אלול עד יוכ"פ, זה זמן של רחמים, משה רבינו קיבל את הלוחות השניות, והקב"ה קיבל את התפילה שלו, זה "נקבע" לזמן של רחמים, והקב"ה רוצה שנוכה בדין, לכן הוא העביר את ראש השנה מניסן לתשרי, העביר את זה ל"זמן של רחמים".

זאת אומרת שהקב"ה בחר את הזמן של יום הדין, שהי' יכול להיות בניסן, זמן שלא קשור לתשובה ורחמים, ואז הכל היה צריך להתחיל מהתחלה, אבל בזמן של תשובה, דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, זה משהו אחר.

בחלקי התשובה, בודאי שיש הרבה דרגות, אבל מה שנראה שיש שלשה דברים עיקריים בתשובה, חלק ששייך לעצם החטא, וחלק ששייך למצב הכללי של כל אחד בלי להתייחס לחטאים מסויימים, אבל זה נכנס ג"כ בגדר התשובה, זה נקרא שהוא "שב" להקב"ה.

החלק העיקרי של תשובה, זה על "כל חטא וחטא", שאדם צריך לחזור בתשובה, גם לו יצויר שלא היה שום "פגם" בחטא, חטא הרי פוגם, הרי ע"י חטאים האדם מתרחק מהקב"ה, כי יהיו עונותיכם מבדילים, מה שעבירה עושה, הרי יש לזה הרבה השלכות, אבל עצם החטא "כשלעצמו" זה דבר "שמחייב תשובה".

כמו שאומר רבינו יונה, העיקר השלישי "היגון", ישתונן כליותיו, ויחשוב כמה רבה רעת מי שהמרה את יוצרו. ויגדיל יגון בלבבו וסער מתחולל ברעיוניו, ויאנח במרירות לב, כי יתכן שיתחרט ויירע בעיניו על חטאתו אשר חטא, אבל עדיין לא השלים חקו בזה, כי גם הפסד דינר או איסור, קשה בעיני האדם, אך אם "אבד עשרו" – כל העושר – בענין רע, ויצא "נקי" מנכסיו, נפשו עליו תאבל, ותכבד אנחתו, ונפשו מרה לו. וכן על צרות רעות ורבות כאבו נצח, ויגון בלבבו יומם.

ויותר מהמה! ראוי שיצטער ויאנח "מי שהמרה את השם יתברך", והשחית והתעיב עלילה לפניו, ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו נתחוו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע, ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו? ואיך טח מראות עיני החוטא מהשכיל ללבבו? זאת אומרת זה חלק של תשובה, שקשור "לכל חטא וחטא" בלי התוצאות של החטא, החטא כ"שלעצמו", רבינו יונה מתאר את זה מה גדול של חטא, מה זה חטא, מה זה להמרות פיו של הקב"ה, ובודאי שבשביל להגיע לתשובה על כל חטא וחטא, צריכים להיות בענין של תשובה, להבין מהו חטא, ומה זה נקרא "מרידה בהקב"ה", זה חלק של תשובה שקשור לכל חטא וחטא, וע"ז אומרים את כל ה"על חטא" ואשמנו.

אך יש חלק נוסף שזה כבר ענין יותר כללי, ידוע שכל חטא זה "פגם", עבירה גוררת עבירה... כשאדם עושה חטא, יש פגם! פגם ב"בן אדם". וזה תלוי לפי גודל החטאים, תלוי עד כמה העומק של החטא, עבר אדם עבירה ושנה נעשית לו כהיתר, זאת אומרת שבתחילה פחד מאד היה איסור גמור!, ולאט לאט הוא נפגם, עד כדי כך הפגם הגיע שנעשית לו כ"היתר".

כתוב בפרשה למען ספות הרוה את הצמאה, מסביר הרמב"ן שישנם עבירות שאדם "צמא", יש לו תאוה, קשה לו להתגבר, באמת הוא לא רוצה, אך קשה לו להתגבר, אבל יש עבירות שזה "רווה" האדם רווה, הפשט רווה זה היפך של צמא, "אין לו שום סיבה" שהוא ירצה את העבירות האלה בכלל, כמו כלאים.. מהיכי תיתי, אבל כשאדם בשרירות ליבי אלך, כשאדם נופל עוד פעם ועוד פעם, הוא יכול להגיע לדרגה של "ספות הרוה את הצמאה", גם דברים שבתחילה בכלל לא היה אצלו בחשבון של העבירות, אבל הפגם הוא כ"כ גדול בנפש של האדם, שהוא כבר יש לו יצר הרע לעשות דברים שלא היו צריכים להיות לולא זה שהוא פגם.

המשך חכמה אומר שזה מה שאומרים ויצרי "מעללי איש", יש יצר בטבע, ויש יצר של מעללי איש, אדם במעללים שלו הגביר את היצר שלו הוא ברא לעצמו יצר הרע, הוא פגם בעצמו.

איתא ביומא, היה ר' מאיר אומר גדולה תשובה שבשביל "יחיד" שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו. אומר הבית הלוי איך זה יכול להיות, עשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו? ומבאר על איזה חטא מוחלין לכל העולם, מה שאדם חוטא הוא יכול "לפגום בכל העולם" זה משפיע ומשפיע, זה יכול לפגום על כל העולם.

אדם לא יודע מה זה חטא! ידוע מה שר' חיים ואלוזינער אומר שיהודי אפילו חטא "במחשבה" יכול לעשות "חורבן יותר ממה שנבוכדצר עשה בחורבן בית המקדש", אדם לא יכול אף פעם למדוד, מה הוא הפגם של החטא, אבל יש פגם. והפגם הוא לא רק בחוטא אלא זה משפיע על אחרים, וע"ז נאמר שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, היינו על מה שבא כ"תוצאה" מהחטא שלו.

מה שנראה שנוגע אלינו, שבחטא הזה של הפגם, זה כבר יותר ענין של תשובה כללי, החלק הראשון של התשובה על מה שהוא מרד, מה שעשה חטא, זה שייך בכל חטא וחטא, אבל הפגם, זה אדם יכול לתקן באופן "כללי", לתקן פגמים, ולכאוף יש לנו קצת ראייה לזה.

כתוב בגמרא יש מחלה שנקראת "אסכרה", מחלה שבגרון, בבני מעים, והגמרא בשבת אומרת על מה זה בא, כמה מהלכים, וטעם אחד שזה בא בגלל "ביטול תורה", שואלת הגמרא והרי עכו"ם, [פי' למה הם חולים], מבטלין את ישראל, והרי תינוקות, מבטלין את אביהם. פעם דיברנו על הענין הזה, שאם זה היה בגדר "עונש" מה שייך בתינוקות, התינוק בוכה, מה התביעה עליו? אלא הביאור הוא שזה לא ענין של עונש, רק הקב"ה ברא את העולם "בשביל תורה", ואם יש פגם בתורה, אז מי שפגם בתורה נגזר עליו מיתה, אפילו שלא חטא, מדובר על תינוקות! הפשט הוא פוגם, הילד הזה "פוגם בתכלית של הבריאה", ממילא "אין לו מקום".

[ועפ"י? בארנו, אם רואה אדם שיסורים באים עליו, יפשפש במעשיו, פפשש ולא מצא יתלה בביטול תורה, והעולם שואל האם ביטול תורה זה לא עבירה? ואמרנו אולי הכונה ביטול תורה אפילו "בלי עבירה", רק פגם של ביטול תורה, יכול להיות "שנחסר תורה על ידו", וזה גורם ליסורים].

עכ"פ יש מושג שבן אדם בכל חטא וחטא זה פגם, עכשיו השאלה היא באמת האם התינוקות שביטלו את האבא שלהם, כתוב שגם להם יכול לקרוא, השאלה אם אין להם תקנה, וגם כשיגדלו תמיד יזכרו להם את זה, או שתיקון של הפגם יועיל, ומסתבר שאם אדם פגם בדברים מסויימים, את זה הוא יכול לתקן.

וכבר כ' רבינו יונה העיקר העשירי שייטיב פעליו בדבר אשר חטא עליו, אם הסתכל בעריות, יתנהג בשחות עינים, ואם חטא בלשון הרע יעסוק "בתורה", אפילו שזה לא תשובה ללשון הרע, אבל זה "תיקון", יש תיקון ויש תשובה, אדם חטא בלשון הרע יעסוק בתורה, ובכל האברים אשר חטא ישתדל לקיים בהם המצוות, וכן אמרו רבותינו ז"ל הצדיקים בדבר שחוטאים בו, בו מתרצים.

עוד אמרו אם עשית חבילות של עבירות, עשה כנגדם חבילות חבילות של מצוות, זה דבר שמאד מאד נוגע, עומדים לפני ראש השנה, אז כמובן החלק של התשובה זה חלק אחד, ויש בזה דרגות, הרהורי תשובה, על כל חטא וחטא, זה עבודה "בפני עצמה", אבל יש חלק של תיקון, אדם מתקן, לתקן אפשר, בכל תחום אדם יכול לתקן, ובתורה זה התיקון "הכי גדול", כי תורה כוללת את הכל.

כמו שאומר שתיקון ללשון הרע יכול להיות ע"י תלמוד תורה, אדם במידות, מתקן את עצמו בכל מה שאפשר, זה בעצם שייך ג"כ לתשובה, וממילא זה שייך גם ל"יום הדין", אדם רוצה לזכות לדין, חוץ מהחלק של התשובה על החטא, אדם צריך לחשוב במה שיש לתקן, "כל תיקון שהוא, זה זכות ליום הדין", וזה בגדר תשובה.

הרי החטאים ממלאים את האדם "בכל התחומים", במדות, בתורה, בלשון הרע, בכל מה שיש, וכל תיקון שבן אדם עושה, הוא מתקן את הפגם, כמו שאומר השערי תשובה.

וממילא צריך להתחזק "בכל דבר", אבל עיקר העיקרים זה תורה, שזה בעצם כולל את "הכל", כולל תיקון על "כל הדברים" שיש, בסופו של דבר, כשאדם לומד, כשאדם עומל בתורה, אז הוא מתקן הרבה! ממילא המדות שלו אחרת, ממילא התפילה אחרת, הוא מתקן את ה"מהות שלו", וזה התיקון הכי גדול.

הדבר השלישי, "תשובה" פירושה זה "לשוב" אל ה', כל חטא, חוץ מהפגם, הוא "מתרחק מהקב"ה", יש חטאים שכתוב עליהם עונותיכם הבדילו וגו', פעמים שהחטאין עושים מחיצה, כל חטא שאדם עושה הוא מתרחק, וכל מצוה שאדם עושה הוא מתקרב להקב"ה, להתקרב להקב"ה, זה בעצם חלק מחלקי התשובה, וגם זה לא שייך "ישירות" לעבירות עצמם.

וכעת זה זמן של דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו "קרוב", זה זמן שהקב"ה קרוב, זה זמן שאפשר להתקרב, כמה שבן אדם התרחק, עכשיו זה הזמן להיות קרוב להקב"ה.

ודבר זה מובא בשערי תשובה ואמנם הוא מביא על חסד ואמת, אבל יתכן דזה כולל עוד דברים. וז"ל העיקר השבעה עשר לרדוף פעולות החסד והאמת, כמו שאמר "בחסד ואמת יכופר עון", ומבואר שם שבודאי שאם לא יעשה תשובה לא יעזור שום דבר! אבל זה מועיל להגן מהיסורים, חסד ואמת יגן על החוטא, וישמור עליו מן היסורים, זאת אומרת שיש דברים שאפילו שזה לא תשובה, אבל זה שומר על הבן אדם.

מובא בחז"ל שהקב"ה קרוב לקוראיו, מי שקרוב להקב"ה, אז הקב"ה קרוב נמצא אתו והדין הוא דין שונה, אומרים אם "כבנים" רחמינו כרחם אב על בנים, כשאדם "בן של הקב"ה" אז הדין שונה, זה דין אחר.

יש בסליחות שגם באים להקב"ה כמו עבד שנגאל "בקרובים", הקב"ה "קרוב", כשאדם מתקרב להקב"ה אז ממילא הדין שונה, זה עצמו כבר נותן לו לזכות בדין, הקב"ה דן את הקרובים באופן אחר מאלה שלא מתקרבים.

איך בן אדם מתקרב להקב"ה, ודאי שכל חטא מרחיק, וכל מצוה מקרבת, אבל יש דברים שעליהם כתוב מפורש, שזה מקרב את הבן אדם להקב"ה.

הדבר הראשון זה "תורה", כמו שהגרא"א אומר השיבנו אביו לתורתך, וקרבתנו מלכנו לעבודתך, בנים זה מי שלומד, שאר הדברים זה עבודה, אדם רוצה להיקרא בן של הקב"ה, זה רק ע"י "תורה", אז הוא נקרא "בנים", אנחנו אומרים אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים, צריכים בשביל זה להיות "דבוק בתורה", מי שדבוק בתורה יכול לבוא להקב"ה, אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים, זה הדבר הראשון שרוצים להיות "קרובים" להקב"ה, וזה הזמן!

אומר מרן ראש הישיבה ר' גרשון אדלשטיין זצוק"ל כתוב דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, דרשו היינו דורשי ה', מה זה דורש ה', זה תורה, מבקשי ה' דורשי ה', כתוב אצל משה רבינו - והי' כל מבקש ה'... דרשו ה' בהמצאו, וקראוהו בהיותו קרוב - זה התפילה, אדם רוצה להתקרב להקב"ה שזה הזכות לזכות בדין, צריך להיות קרוב, וזה ע"י תורה, כל אחד צריך לראות, זה הזמן לחזק בתורה, למצוא עוד איזה "זמן", עוד איזה "מסכת", להוסיף חיזוק בתורה.

הדבר השני, כתוב הקב"ה נמצא "את דכא ושפל רוח", מי ששפל, הוא קרוב להקב"ה, הוא נמצא אתו, הוא עם הקב"ה, ומי שהוא בעל גאווה כתוב שהקב"ה אומר אין אני והוא יכולין לדור בכפיפה אחת. גם בימים האלה, לא חסר סיבות לבן אדם להיות נכנע ושפל, צריך רק להתבונן בדברים האלה, זה חלק מהענין להיות קרוב להקב"ה.

והדבר השלישי, זה "תפילה", קרוב ה' לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת, מי שמתפלל "באמת" - ממעמקי הלב", חוץ מעצם הדבר שהקב"ה שומע את התפילות שלו, הוא נהיה קרוב להקב"ה, אלה שמתפללים כמו שצריך בעבודת ה' בתפילה, הם עבדי ה', הם "קרובים" להקב"ה, ואז ממילא הדין שלהם זה "דין אחר", חוץ מהתפילה עצמה, הם נמצאים "במקום אחר".

כל אחד יודע שיש הרבה מה לחשוב על יום הדין, עליו ועל המשפחה, לא דבר פשוט... ומה שאנחנו יכולים לעשות, כמובן הרהורי תשובה כמה שאפשר, אבל להשתדל גם להיות קרובים להקב"ה, שזה נותן לאדם את האפשרות לזכות בדין, להתחזק בתורה, הכנעה, ותפילה, ואז הקב"ה "קרוב ה' לכל קוראיו", דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, הקב"ה יקבל את תפילותינו, ונזכה לכתובה וחתימה טובה.